

ER IS MAAR EÉN LANDBOUWHOGESCHOOL

REDE

uitgesproken op 1 september 1980
bij de opening van het
Academisch Jaar 1980/1981

door

ir. P. van der Schans
Voorzitter van het College van Bestuur

ER IS MAAR ÉÉN LANDBOUWHOGESCHOOL

Wetenschappelijke faam

In het ijzeren geheugen van dr. W. Drees is uit de tijd, dat hij minister-president was, een getuigenis van een Franse relatie vastgelegd:

”Wageningen, c'est le plafond”.

Velen van ons hebben van minder hoog geplaatste, maar niet minder tot oordelen bevoegde buitenlanders soortgelijke loftuitingen in ontvangst kunnen nemen.

Wageningen wordt alom tot de eerste wereld-centra van landbouwwetenschap gerekend.

Maatschappelijke verdiensten

Dit imago is niet altijd voor elk doel gunstig. Bij voorbeeld niet voor de verwerving van financiële middelen voor de hogeschool. In de strijd om een redelijk aandeel van onze nationale middelen kan men in deze tijd van stagnerende groei met meer kans op succes opereren vanuit een erkende achterstandsituatie dan vanuit een vermeende voorsprong.

Dit geldt zeker in ons land, waar de nivellering van de instellingen van wetenschappelijk onderwijs een wettelijke doelstelling schijnt; de wet op het wetenschappelijk onderwijs schrijft voor dat de universiteiten en hogescholen gelijkwaardige ontwikkelingskansen moeten worden geboden. Om financiën voor de instellingen beschikbaar te krijgen vormen maatschappelijke verdiensten daarom dikwijls doeltreffender argumenten dan wetenschappelijke faam.

Onderzoek, onderwijs en voorlichting

In 1976, een eeuw nadat in Wageningen met landbouwonderwijs was begonnen, zijn de maatschappelijke verdiensten van de Landbouwhogeschool nog eens op een rijtje gezet.

De hogeschool dankt haar ontwikkeling in de eerste plaats aan een principiële beslissing van de regering in de jaren '80 van de vorige eeuw. De regering besloot toen de achterstand ten opzichte van het buitenland

op te heffen door de landbouw in staat te stellen resultaten van wetenschap en techniek toe te passen bij de produktie. Het landbouwkundig onderzoek zou nieuwe produktiemethoden moeten opsporen. Landbouwonderwijs en -voorlichting zouden die methoden onder de agrarische bevolking moeten verbreiden.

Als centrum van onderzoek en onderwijs van het hoogste niveau werd Wageningen de drijvende kracht in deze beweging. Opleiding en bijscholing van beleidsvormers, managers, voorlichters en docenten voor middelbare en winterscholen vond van hieruit plaats.

Onderwijs en voorlichting brachten de verbinding aan tussen wetenschap en praktijk. De professoren Broekema (vader en zoon) kweekten de Wilhelmina- en de Juliana-tarwe. Landbouwonderwijzers toonden op hun proefvelden de kwaliteit van deze rassen en de boeren brachten ze op de bedrijven.

Van wetenschap naar praktijk liep een korte directe verbinding via de brug van onderwijs en voorlichting.

Op deze wijze zijn enorme maatschappelijke veranderingen mogelijk gemaakt. Honderd jaar geleden was meer dan de helft van de beroepsbevolking werkzaam in de landbouw; nu ongeveer 6%. Toen was één agrarisch gezin nodig om twee gezinnen van landbouwprodukten te voorzien. Nu kunnen op één agrarisch gezin er meer dan vijftien zich bezig houden met andere activiteiten voor onze welvaart en ons welzijn. En door ons uitvoeroverschot aan landbouwprodukten draagt dat ene gezin ook nog bij aan de voedselvoorziening van de wereldbevolking.

Velen van ons hebben het nog meegemaakt, dat de koeien met de hand werden gemolken en dat het graan, als het sterk was gelegerd, in handwerk moest worden gezeit. De levens- en werkomstandigheden op de agrarische bedrijven zijn tussen de jaren dertig en de jaren zestig van deze eeuw sterker gewijzigd dan van de middeleeuwen tot de jaren dertig. Overall in onze samenleving kan het maatschappelijk effect dat de Landbouwhogeschool heeft teweeg gebracht, worden herkend.

Zo zijn onderzoek, onderwijs en voorlichting de belangrijkste instrumenten van het Nederlandse landbouwbeleid geworden. Zij zijn dat tot vandaag gebleven. Alleen voor het landbouwonderwijs is op de Rijksbegroting voor 1980 b.v. ongeveer f. 650.000.000,- uitgetrokken. Dat is bijna 30% van de begroting van het Ministerie van Landbouw en Visserij. Van

die f. 650.000.000,- krijgt de Landbouwhogeschool weer bijna 30% of f. 187.000.000,-.

Emancipatie agrarische bevolking

In de periode na de tweede wereldoorlog kwam er een nieuwe maatschappelijke impuls voor het landbouwonderwijs en daarmee voor de Landbouwhogeschool.

Het ging er toen mede om de agrarische bevolking onderwijsmogelijkheden te bieden, gelijkwaardig aan die van andere sectoren.

Het landbouwonderwijs ging mede een functie vervullen bij de integratie van de agrarische bevolking in de samenleving en bij de democratisering van de deelneming aan het onderwijs. Deze ontwikkeling vond haar bekroning in de opneming van het landbouwonderwijs in drie onderwijswetten. Er kwam één wet op het voortgezet onderwijs, de Mammoetwet, en één wet op het leerlingwezen. Zij werden ingediend door de minister van Onderwijs en Wetenschappen samen met de minister van Landbouw en Visserij. De wet op het hoger landbouwonderwijs werd opgenomen in de wet op het wetenschappelijk onderwijs.

Daarmee was in 1968 de wettelijke integratie van het landbouwonderwijs in het geheel van onderwijsvoorzieningen in Nederland een feit. De minister van Landbouw en Visserij was mede verantwoordelijk geworden voor het algemene onderwijsbeleid.

Verbreiding toepassingsgebied landbouwwetenschap

Sinds de jaren zestig doet zich een derde impuls voor de ontwikkeling van de hogeschool gevoelen: de verbreiding van het toepassingsgebied van landbouwwetenschappen en landbouwkundige technieken. Enerzijds ambiëren steeds meer studenten functies buiten de land- en tuinbouw, anderzijds worden de landbouwwetenschappen in toenemende mate toegepast buiten de agrarische bedrijfstak. Door nieuwe onderwijsvoorzieningen aan te knopen aan bestaande studiemogelijkheden zijn bovendien aan de Landbouwhogeschool nieuwe onderzoekthema's en nieuwe plaatsingsmogelijkheden voor afgestudeerden ontsloten.

Daardoor kon worden ingespeeld op nieuwe behoeften van de samenleving, zoals het zorgvuldig omgaan met energie en met ons milieu.

Ontwikkelingssamenwerking

Als vierde impuls voor de ontwikkeling van de hogeschool moet de veranderde zienswijze over de zorg voor de arme landen worden genoemd. Door het dóórbreken van het inzicht, dat de verheffing van de ontwikkelingslanden in veel gevallen haar aangrijpingspunt moet vinden in de modernisering van de landbouw, is onderzoek, onderwijs en bijstand op het gebied van de landbouw in het kader van de ontwikkelingssamenwerking een natuurlijke taak geworden van de Landbouwhogeschool.

Samenvatting

Samenvattend kan worden vastgesteld, dat de Landbouwhogeschool een belangrijke drijvende kracht is geworden voor de ontwikkeling van de landbouw door vier maatschappelijke impulsen, te weten:

- door een gedurende meer dan een eeuw volgehouden beleid tot toepassing van de wetenschap bij de agrarische voortbrenging;
- door het beleid met betrekking tot de externe democratisering van het onderwijs en de emancipatie van de agrarische bevolking;
- door de verbreding van het toepassingsgebied van de landbouwkunde, van het studiepatroon en de veranderde inzichten over de noodzakelijke zorgvuldigheid ten aanzien van milieu en energiebronnen en
- door de zorg voor de ontwikkeling van de derde wereld.

Indicatoren

Zijn er, behalve wetenschappelijke faam en maatschappelijk effect andere indicatoren voor de kwaliteit van een instelling van wetenschappelijk onderwijs en -onderzoek? Indicatoren, die ook operationeel kunnen worden gemaakt voor de bewaking van de kwaliteit van de instelling? Ik denk, dat we hiervoor gebruik kunnen maken van de in Noord-Amerika algemeen toegepaste middelen tot taxatie van de kwaliteit van instellingen van hoger onderwijs. Een juiste waardering van de kwaliteit van de instellingen is daar een noodzakelijk onderdeel van het proces van studiekeuze, dat elke aspirant-student moet doormaken.

Anders dan bij ons, waar gelijkwaardige ontwikkelingsmogelijkheden van

de instellingen wettelijk voorschift is, wordt de hogeronderwijsituatie in de Verenigde Staten gekenmerkt door een enorme differentiatie, door een grote verscheidenheid tussen de 3100 instellingen van hoger onderwijs. Die situatie is vooral het resultaat van een veelvormige wedijver tussen de instellingen. Die competitie speelt zich af bij de verwerving van middelen voor onderwijs en onderzoek, maar ook op de deelmarkten van de abiturienten van het secundair onderwijs en op de arbeidsmarkt van de afgestudeerden. De vermindering van de aanmeldingen als gevolg van de daling van de geboortecijfers verscherpt de wedijver tussen de instellingen om nieuwe studenten.

Elke instelling probeert de meest belovende abiturienten van de high school als student te krijgen en de eigen afgestudeerden aan de aantrekkelijkste banen te helpen. Hoge inkomens voor de afgestudeerden vormen immers goed propagandamateriaal om nieuwe studenten aan te trekken.

Het vinden van de instelling, die past bij de individuele aanleg, belangstelling en gewenste maatschappelijke bestemming is in dit systeem voor elke aankomende student een speciale kunst, die veel tijd en energie vraagt. Het gaat er om "How to choose a college that will choose you". Het is duidelijk dat in deze situatie een grote behoefte bestaat aan criteria die door buitenstaanders kunnen worden gebruikt om de kwaliteit van instellingen van hoger onderwijs te benaderen.

Als zodanig doen b.v. dienst:

- de hoeveelheid geld, die de inrichting per jaar beschikbaar heeft per student en per afgestudeerde;
- de hoeveelheid verricht onderzoek in verhouding tot de onderwijsinspanning;
- de student-staf ratio;
- de aan stafleden betaalde salarissen als maat voor de kwaliteit van de staf;
- omvang en kwaliteit van de materiële voorzieningen waarover de instelling beschikt;
- de vooropleidingseisen en de test-resultaten van aankomende studenten;
- het percentage gepromoveerden in de wetenschappelijke staf;

- het gemiddelde salaris dat afgestudeerden in de samenleving weten te bedingen;
- de verhouding van het aantal graduate-studenten tot het aantal undergraduates;
- de omvang van de bibliotheek.

Uiteraard hebben deze indicatoren slechts betrekkelijke betekenis. Van de hoger onderwijsinstellingen die ik ken heeft het Royal Agricultural College in Cirencester in Zuidwest-Engeland de grootste student-staf ratio: 25.

Enkele jaren geleden toen ik in dit college was, waren er 600 studenten en 24 docenten. Toch had het college een goede naam en die was niet alleen gebaseerd op het koninklijk predikaat. Als het over studenten gaat, past men aan dit college blijkbaar consequent de stelregel toe: "Niet het vele is goed, maar het goede is veel".

Vergelijking met w.o. in het buitenland

In het algemeen moet de beoordelaar die de plaats die de Landbouwhogeschool in de wereld inneemt, aan de hand van deze indicatoren wil bepalen, echter tot een bevestiging komen van de door dr. Drees zo goed onthouden uitspraak:

"Wageningen, c'est le plafond". Er is maar één Landbouwhogeschool. Het eerste wat bij vergelijking opvalt, is het relatief grote aantal landbouwstudenten in Nederland. Wij hebben meer studenten in de landbouwkunde dan Engeland, Frankrijk en West-Duitsland. In elk van deze landen is dat kleinere aantal studenten nog eens verdeeld over ten minste vijf hogescholen of landbouwfaculteiten. In Nederland is de universitaire landbouwkundige studie geheel in Wageningen geconcentreerd. De Landbouwhogeschool is daardoor belangrijk groter dan de instellingen in de genoemde landen. Hoewel de optimale omvang van een hogeschool of faculteit niet wetenschappelijk kan worden vastgesteld, is het duidelijk dat een instelling als de Wageningse met 700 wetenschappelijke stafleden de studenten meer en betere mogelijkheden kan bieden dan een met b.v. minder dan 100 docenten.

Herstructurering

In Nederland lopen we in één opzicht ver achter; wij hebben immers nog nauwelijks iets gedaan aan de aanpassing van de hoger-onderwijsstructuur aan de externe democratisering.

In Nederland is de laatste twintig jaar de externe democratisering tot uiting gekomen in een toeneming van het aantal studenten in het wetenschappelijk onderwijs met een factor 3 à 4, aan de Landbouwhogeschool is het studentenaantal zelfs verviervoudigd, maar de Nederlandse hoger-onderwijsstructuur stamt nog uit een vroeger tijdperk met geheel andere omstandigheden. Wij moeten werken met een hoger-onderwijsstructuur die misschien nog passend was bij de 30.000 studenten van 1950, maar die bij de 150.000 van nu verouderd is.

Het is in de laatste twaalf jaar na de verschijning van de discussienota's van Regeringscommissaris Posthumus steeds meer duidelijk geworden, dat de universitaire wereld niet zelf de oplossing van de herstructureringsproblematiek kan leveren. Het gaat om vraagstukken, die de wetenschap niet kan oplossen.

Voor zover er b.v. experimenten zijn geweest op het gebied van de aanvaardbare onderwijsdichtheid, valt daaruit af te leiden dat vergroting van de student-staf ratio in de Nederlandse omstandigheden wel gevolgen heeft voor de meer of minder aangename manier waarop de student kan studeren, maar nauwelijks voor de resultaten van de studie.

Studeren is en blijft een autonome bezigheid van de menselijke geest. Dat de vraag hoeveel middelen de samenleving voor het wetenschappelijk onderwijs beschikbaar kan en wil stellen eveneens een politiek karakter draagt is duidelijk. Daarom hebben problemen van aanvaardbare student-staf ratio's meer een politiek dan een wetenschappelijk karakter.

De aanvaardbaarheid van wijzigingen in de student-staf ratio's moet in het kader van het onderwijsbeleid worden afgewogen tegen b.v. gemiddelde groepsbezettingen van hoger beroepsonderwijs en voortgezet onderwijs en in het kader van het algemeen beleid ten opzichte van andere vormen van overheidszorg.

Evenmin als men het aan het groene front kan overlaten de landbouw-prijzen vast te stellen, kan men verwachten dat de academische wereld tot beslissingen komt over de herstructurering. Het zijn de verantwoorde-

lijke politici die ons in dit opzicht uit de praatjaren zeventig naar het doe-stadium van de jaren tachtig moeten leiden.

Wat de financiële middelen betreft, becijferde Verster in het maantnummer van "Universiteit en Hogeschool" voor het wetenschappelijk onderwijs dat de Nederlandse uitgaven per student en per inwoner aanmerkelijk hoger zijn dan in de Verenigde Staten en Canada.

Ik heb in de loop der jaren hetzelfde vastgesteld voor de Nederlandse uitgaven per landbouwstudent en per inwoner ten opzichte van West-Europa en Noord-Amerika.

Vergelijking met h.b.o.

Bij vergelijking van wetenschappelijk onderwijs en hoger beroepsonderwijs in Nederland liggen de zaken niet veel anders.

Volgens het statistisch zakboek 1979 zijn de uitgaven per student in w.o. viermaal zo hoog als in het h.b.o. Ook als men er rekening mee houdt, dat in het w.o. een deel der uitgaven (anders dan in het h.b.o.) wordt besteed aan het universitaire onderzoek, dan wordt in het w.o. toch nog altijd per student meer dan twee maal zoveel aan het onderwijs uitgegeven als in het h.b.o.

Aan de Landbouwhogeschool is aan bouwkundige voorzieningen per student ca. 25 m² netto vloeroppervlakte beschikbaar, terwijl de hogeschool nog een ambitieus bouwprogramma heeft. De werkgroep Capaciteitsplanning hoger beroepsonderwijs van de Adviesgroep Planning gaat in haar derde interimrapport uit van ratio's die voor de verschillende vormen van agrarisch hoger beroepsonderwijs uiteenlopen van ongeveer 4 tot 11 m² per student.

Wederzijdse doorstroming w.l.o.-agr. h.b.o.

Dit betekent overigens niet dat de Landbouwhogeschool op alle kwaliteitbepalende punten duidelijk beter is dan buitenlandse instellingen en Nederlandse h.b.o.-scholen. De sterke selectie, die b.v. in Noord-Amerika, Engeland en Frankrijk bij het toelaten van nieuwe studenten wordt toegepast, zou in ons land in strijd worden geacht met het doel van het onderwijsbeleid, ieder studiemogelijkheden te bieden, die zijn afgestemd op

haar of zijn aanleg, belangstelling en gewenste maatschappelijke bestemming. Wel zouden wij het gemiddelde niveau van onze studenten en afgestudeerden kunnen verbeteren door ernst te maken met de verwerking van de doorstromingsmogelijkheden tussen wetenschappelijk landbouwonderwijs en agrarisch hoger beroepsonderwijs voor degenen die in de ene vorm van hoger landbouwonderwijs zijn begonnen, maar beter op hun plaats zouden zijn in de andere vorm.

In dit kader zou ook bevorderd moeten worden, dat zoveel mogelijk van de 35 à 40% van de studenten, die in de loop der jaren de Landbouwhogeschool voortijdig verlaten elders een passende voortzetting van hun studie weten te vinden. Het feit, dat deze studiestakers nog veel als "uitvallers" worden beschouwd en niet als "doorstromers", en dat zij nauwelijks begeleiding krijgen met betrekking tot voortzetting van de studie of toetreding tot de beroepswereld, steekt schriek af tegen de zorg, die in het wetenschappelijk onderwijs wordt besteed aan de opvang van nieuwe studenten.

De verhouding van het aantal gevorderde en beginnende studenten zou kunnen worden verbeterd door de daarvoor in aanmerking komende abiturienten van het hoger beroepsonderwijs op een adequaat niveau aansluitende studiemogelijkheden aan de Landbouwhogeschool te bieden. Een dergelijke regeling zou getroffen kunnen worden naar analogie van die voor tweedegraadsbevoegden van de Nieuwe Lerarenopleidingsinstituten, die via "insluitingsprogramma's" van maximaal één jaar op kandidaatsniveau tot de studie aan doctoraalprogramma's worden toegelaten.

Verdeling van schaarse middelen

Inmiddels zijn de voor de Landbouwhogeschool kwaliteitbepalende factoren de laatste jaren onder steeds sterker druk komen te staan.

Meer dan een eeuw zijn zij, die verantwoordelijk waren voor het landbouwbeleid er van uitgegaan, dat te ingrijpende bezuinigingen op het budget van de Landbouwhogeschool zouden neerkomen op het slachten van de kip met de gouden eieren. Nu echter steeds duidelijker wordt, dat er grenzen zijn aan de hoeveelheid middelen, die de samenleving voor de universiteiten en hogescholen beschikbaar kan en wil stellen, blijkt ook

dat een te sterke binding van de Landbouwhogeschool aan de financieringsvoorwaarden van de overige instellingen van wetenschappelijk onderwijs en onderzoek, de uitoefening van de maatschappelijke taken van de hogeschool in gevaar kan brengen.

Via de kentering van de jaren zeventig zijn wij van de "golden sixties" de magere jaren tachtig ingegaan. Toenemende schaarste aan overheidsmiddelen, een samenleving die kritischer wordt t.a.v. de geldstroom waarop de universiteiten en hogescholen aanspraak menen te kunnen maken en de massale toestroom van studenten maakten, dat in de jaren zeventig een steeds sterkere behoefte ontstond aan een voor alle partijen aanvaardbaar systeem voor toewijzing en verdeling van financiën voor het wetenschappelijk onderwijs en onderzoek. Aanvankelijk is daarbij nogal gekeken naar het Engelse voorbeeld: het University Grants Committee, dat zelfstandig, zonder politieke beïnvloeding, de beschikbare overheidsmiddelen over de instellingen verdeelt. "Judgement by peers", zonder enige wettelijke basis berustend op vertrouwen van overheid en instellingen speelt daarbij een belangrijke rol. Iets van deze rol werd door het in het begin van de jaren zeventig ontworpen planningsstelsel voor het hoger onderwijs toegedacht aan de groep informateurs, die optrad als voorloper van de Stuurgroep Planning.

Het "planningsproces"

Dit systeem bleek voor velen in de Nederlandse omstandigheden moeilijk aanvaardbaar. Onder het kabinet-Den Uyl boog staatssecretaris Klein het planningsmodel om tot een middel om tot een continu proces van overleg tussen overheid en instellingen over de verdeling van taken en middelen te komen.

De informateurs verdwenen van het toneel en er kwamen overlegorganen, zoals het planningsoverlegorgaan tussen overheid en instellingen en tussen de instellingen onderling.

De "Nullijn"

In februari 1977 kwamen de bewindslieden van onderwijs en financiën overeen, dat voor de onder het Departement van Onderwijs en Wetenschappen ressorterende instellingen tezamen voor de periode 1979 t/m 1983 de reële nullijn zou worden gehanteerd. Dit betekende, dat de personele omvang van de instellingen gezamenlijk tot 1984 niet meer zou kunnen groeien. De minister van Landbouw en Visserij wist aan te tonen dat toepassing van de reële nullijn voor het wetenschappelijk onderwijs als geheel voor de Landbouwhogeschool uitbreiding van de formatie tot 1984 met 10% betekende.

Meerjarenafpraak

Als het goed is worden de resultaten van het planningsproces neergelegd in meerjarenafspraken tussen de minister en de instellingen. In de meerjarenafpraak neemt de instelling voor een periode van vijf jaar een takenpakket op zich en zegt de minister de voor de uitvoering van dat takenpakket benodigde middelen toe.

De verantwoordelijke ministers leggen aan de Staten-Generaal een Algemeen Financieel Schema over, waarin de met de instellingen overeengekomen plannen zijn samengevat en vertaald in financiële termen.

Samenspel

De gebruikelijke voorstelling, dat de meerjarenafpraak tot stand komt in een proces van voortdurend hard onderhandelen tussen minister en instelling, behoeft correctie. De verhouding tussen minister en instelling bij de planning is er eerder een van samenspel dan van het elkaar leveren van tegenspel.

Minister en instellingen gebruiken samen, ieder vanuit de eigen verantwoordelijkheid, het planningsmodel om een redelijk aandeel van de nationale middelen voor wetenschappelijk onderwijs en onderzoek beschikbaar te krijgen.

Ook wat de afspraken over de taken betreft gedragen minister en instellingen zich niet als harde onderhandelingspartners; als gevolg van een

hogeschoolraadsbesluit zullen in het vandaag begonnen studiejaar b.v. maximaal 900 eerstejaarsstudenten voor de natuurwetenschappelijke propaedeuse worden toegelaten in plaats van de 850, waarvan de hogeschool de toelating in de meerjarenafpraak op zich heeft genomen.

Productieverhoging 4½% per jaar

In de eerste meerjarenafspraken voor de gezamenlijke instellingen van w.o. die golden voor de periode 1979 t/m 1983 werd het aantal door het wetenschappelijk personeel aan het *onderzoek* te besteden werkjaren gestabiliseerd. Met een gelijkblijvende inzet aan werkjaren van het wetenschappelijk personeel voor onderwijs zou in 1983 dan aan 27% meer studenten onderwijs moeten worden gegeven dan in 1977.

Voor de Landbouwhogeschool geldt dat 223 werkjaren wetenschappelijk personeel aan onderzoek moeten worden besteed en dat de hogeschool bij een uitbreiding van de middelen met ongeveer 10% ten opzichte van 1977 in 1983 ongeveer 40% meer onderwijsvragende studenten zal moeten hebben. In de meerjarenafpraak 1980 t/m 1984 zijn dezelfde lijnen doorgetrokken.

Dat betekent met dezelfde personeelsbezetting gedurende zes achtereenvolgende jaren per jaar aan 4½% meer studenten onderwijs geven.

Globaal heeft de Landbouwhogeschool op zich genomen:

- de helft van de capaciteit aan werkjaren wetenschappelijk personeel te besteden aan *onderwijs*;
- een derde van de capaciteit aan werkjaren wetenschappelijk personeel te gebruiken voor *onderzoek*;
- een zesde van deze werkjaren te besteden aan bestuur, beheer, extra-curriculair onderwijs en maatschappelijke dienstverlening.

De Landbouwhogeschool krijgt voor deze taken 16% i.p.v. 12% zoals de andere instellingen in verband met haar extra inspanningen voor de ontwikkelingssamenwerking en de opleiding en bijscholing van docenten voor het hoger en middelbaar beroepsonderwijs.

Per personeelslid van 3 naar 4 studenten

De hogeschool heeft zich dus verplicht met een stijging van de personeelsbezetting van 10% in 6 jaar 40% meer studenten onderwijs te geven.

Aan de ene kant is, in de terminologie van de onderwijseconomie, een jaarlijkse verhoging van de produktie van 4½% gedurende 6 jaar een gigantische opgave. Aan de andere kant is het naar mijn overtuiging niet vol te houden dat we met een gefinancierde formatie van 1900 werkjaren in 1984 niet in staat zouden zijn aan 7000 studenten onderwijs te geven, terwijl in 1978 ruim 5000 studenten waren ingeschreven bij een formatie van ruim 1700 plaatsen.

Het moet mogelijk zijn in 6 jaar tijd te groeien van drie naar nog geen vier studenten per personeelslid.

Adequate toepassing toerekeningsmodel

Om dat te bereiken zullen we alert moeten blijven op een voor de landbouwwetenschappen adequate toepassing van het planningsmodel.

De hogeschool kan goede argumenten aanvoeren voor de stelling, dat voor de landbouwwetenschappen een gunstiger student-staf ratio moet worden toegepast.

Voorts zal nader moeten worden overwogen of het verantwoord is aan het landbouwwetenschappelijk onderzoek een relatief gelijk deel van de werktijd te besteden, zoals tot dusver in het kader van de planning gebeurt. De betekenis van de landbouwwetenschappen voor de oplossing van problemen in verband met schaarste aan energie en grondstoffen, de milieuproblematiek, produktievervuiling en bescherming van de consument lijken een hogere prioriteit noodzakelijk te maken.

De meerjarenvisie landbouwkundig onderzoek 1982-1986, die momenteel door de Nationale Raad Landbouwkundig Onderzoek wordt voorbereid, zal ongetwijfeld aanknopingspunten bieden voor een heroverweging van de prioriteit voor het onderzoek aan de Landbouwhogeschool.

Maximalisatie middelenverwerving buiten het planningsmodel

In de tweede plaats zal de verwerving van middelen buiten het planningsmodel om moeten worden geoptimaliseerd.

Zo zullen de inspanningen van de hogeschool, die gericht zijn op de ontwikkelingssamenwerking, uit de beperkingen van de nullijn moeten worden bevrijd. De verwachtingen over de uitkomsten van het overleg, dat hierover in de meerjarenafspraak is overeengekomen, zijn in Wageningen hoog gespannen.

Uiteraard kan een verlaging van de onderzoek-onderwijsverhouding worden tegengegaan door de middelen uit de tweede en de derde geldstroom, die thans ongeveer 100 wetenschappelijk personeelsplaatsen omvatten, te vergroten.

Het is altijd de opdracht van de hogeschool geweest ook de relevante resultaten van het onderzoek dat buiten de hogeschool wordt verricht te verwerken in het onderwijs. Daarvoor zijn open verbindingen met de instituten voor landbouwkundig onderzoek noodzakelijk.

In deze tijd van stijgende studentenaantallen en krappe middelen is het naar mijn oordeel realistisch te erkennen dat het belang van de hogeschool samenvalt met de realisering van de beleidsdoelstelling van de minister van Landbouw om de samenwerking tussen Landbouwhogeschool en instituten voor landbouwkundig onderzoek te versterken.

Misschien is het goed, bij de verkenning van de mogelijkheden tot versterking van de samenwerking, aandacht te schenken aan het voorbeeld van het undergraduate researchprogram van het Massachusetts Institute of Technology (MIT). Dit programma maakt het mogelijk dat studenten participeren in het in beginsel niet-onderwijsgebonden onderzoek, dat op deze wijze toch direct mede ten dienste van het onderwijs wordt gesteld.

Wellicht kunnen wij ook de relatie met onderzoeksinstituten meer uitstreken tot het terrein van het onderwijs. Ik denk in dit verband bijvoorbeeld aan het Landbouw-Economisch Instituut. Het LEI is tot nog toe onder meer opgetreden als toeleveringsinstituut van gewone hoogleraren van de Landbouwhogeschool; de formele band tussen betrokkenen en het LEI werd evenwel goeddeels verbroken op het moment dat zij hoogleraar werden. Mijns inziens zou een vorm van samenwerking met

het LEI kunnen worden gezocht die het mogelijk maakt dat LEI-functionarissen als buitengewoon docent participeren in het onderwijs aan de hogeschool. Zo'n verbinding zou stellig ook bevruchtend werken op de samenwerking op onderzoekgebied, in het belang van LH en LEI, maar uiteindelijk ter verhoging van het maatschappelijk nut van onderzoek en onderwijs.

In het algemeen moet de hogeschool zich naar mijn oordeel in haar eigen belang positief opstellen ten opzichte van de bereidheid van derden onderwijsfaciliteiten beschikbaar te stellen. Ik denk hierbij ook aan bijzondere leerstoelen.

Salarismaatregelen

Kostenminimalisatie is voor de taakvervulling der instellingen even belangrijk als budgetmaximalisatie. In dit verband wordt de laatste tijd wel gepleit voor eenzijdige salarismatiging binnen de universitaire wereld. Bedoeld wordt dan een extra matiging boven de maatregelen die voor de gehele rijkdienst worden getroffen. Bij verlaging van salarissen kan men immers voor dezelfde som meer personeel in dienst nemen.

Eenzijdige salarismatiging betekent echter ook verzwakking van de concurrentiepositie bij het aantrekken van personeel en dat kan mijns inziens niet in het belang van de universitaire instellingen zijn. Het past overigens universitaire bestuurders in dit opzicht een zekere terughoudendheid te betrachten en geen verantwoordelijkheden op zich te nemen, die berusten bij de partners in het sociale overleg.

Mobiliteit personeel

Dit geldt ook voor gedachten over aantasting van het vaste dienstverband. In een recent OECD-onderzoek, onder meer verricht aan vier Nederlandse universitaire instellingen, worden flexibiliteitsproblemen als gevolg van te veel vaste dienstverbanden van wetenschappelijk personeel tot de belangrijkste vraagstukken van de universitaire wereld gerekend. Mijns inziens mag de sociale zekerheid van het vaste dienstverband als concurrentiefactor voor het aantrekken van personeel niet worden onderschat. Overigens kan niet worden ontkend, dat gebrek aan interne mobiliteit

van personeel de mogelijkheden tot verhoging van de onderwijscapaciteit beperkt. Mede daarom zal het college van bestuur dit najaar een nota over de mogelijkheden tot verbetering van de mobiliteit aan de hogeschoolraad voorleggen.

Continuïteit bestuursorganen

Het schijnt overigens dat universitaire instellingen grote moeite hebben tussen de Scylla van de verstarren en de Charybdis van het gebrek aan continuïteit door te varen; tegenover het grote aantal vaste dienstverbanden staat dat verkiezings- en benoemingstermijnen voor leden van bestuursorganen dikwijls zo krap worden vastgesteld dat functionarissen soms worden vervangen zodra ze goed en wel zijn ingewerkt.

Slagvaardigheid bij benoeming kroondocenten

Aan de Landbouwhogeschool blijft het aantal vacante kroondocentplaatsen nog onder de 10%, er zijn instellingen waar dit ongeveer twee maal zo hoog is, terwijl het landelijk gemiddelde meer dan 14% bedraagt.

Het is duidelijk, dat juist in deze tijd de universitaire wereld zich niet zo veel vacatures in de top van haar organisatie kan veroorloven. De zorgvuldigheid die bij de aanstelling van kroondocenten wordt betracht dreigt de vereiste slagvaardigheid te verlammen. "Het betere is de vijand van het goede", hebben velen van ons van professor Edelman geleerd. Terecht heeft de faculteit maatregelen getroffen die ten doel hebben de voorbereiding van kroondocentbenoemingen te versnellen.

Interne vertaling meerjarenafpraak

Om in 1984 aan 40% meer studenten onderwijs te kunnen geven, moet de meerjarenafpraak met de minister door de bestuursorganen van de hogeschool in beleidsmaatregelen worden vertaald. Tot nog toe is de keuze van deze maatregelen weinig expliciet geweest en zoveel mogelijk aan de basis en het middenniveau overgelaten. Deze op zichzelf aantrekkelijke manier van werken heeft tot een situatie geleid, die naar mijn oordeel niet langer aanvaardbaar is.

In de eerste plaats wijkt de feitelijke aanwending van de verdeling van wetenschappelijk personeelsplaatsen over onderwijs, onderzoek en overige taken af van de meerjarenafspraken; er wordt minder tijd aan onderzoek en méér aan overige taken besteed dan met de minister is overeengekomen.

Het ontbreken van een expliciete interne vertaling van de meerjarenafpraak heeft voorts geleid tot een sluipende verlaging van de onderzoekcapaciteit en van de kwaliteit van het onderwijs. Bovendien is op deze wijze een onduidelijke en onevenredige verdeling van de in de meerjarenafpraak overeengekomen taakverzwaring over de personeelsleden en vakgroepen tot stand gekomen, die op haar beurt heeft geleid tot het ontstaan van spanningen binnen de hogeschoolgemeenschap.

De conclusie ligt voor de hand: het maken van een interne vertaling van de meerjarenafpraak kan niet langer worden uitgesteld. Dit houdt in dat bewust een geheel van onderwijskundige maatregelen moet worden getroffen.

Dit betekent niet, dat alles tot in detail van bovenaf moet worden opgelegd. Als b.v. ter verhoging van de student-staf ratio het aantal in een studiejaar te geven onderwijselementen moet worden beperkt, kunnen maatregelen worden getroffen, waardoor de studenten zelf impliciet door hun keuze van onderwijselementen bepalen welke elementen niet zullen worden gegeven. Dergelijke maatregelen beperken alleen de ambities van studenten met een exclusief keuzepatroon van onderwijselementen.

De onderwijskunde en de onderwijspraktijk kunnen een arsenaal van dergelijke middelen leveren om een vertaling van de meerjarenafpraak gestalte te geven. Ieder in het voortgezet onderwijs heeft de laatste 15 jaar de betekenis en de consequenties voor de onderwijspraktijk geleerd van begrippen als:

- minimale groepsbezetting;
- gemiddelde groepsbezetting;
- groepssplitsingsnormen en
- wekelijkse leerlinglessuren.

We zullen aan de Landbouwhogeschool vertrouwd moeten raken met de w.o.-vertalingen van deze begrippen. Het gaat daarbij onder meer om:

- vermindering van het aantal parallelgroepen (d.w.z. van het aantal malen, dat een bepaald onderwijselement herhaald wordt);
- waarborgen dat elk onderwijselement door een voldoende grote groep studenten wordt gevolgd;
- verkorting van de onderwijsprogramma's en andere vormen van extensivering van de onderwijsbegeleiding.

De noodzaak om onverwijld een aanvang te maken met een bewust beleid ter verhoging van het aantal onderwijsvragende studenten met de beschikbare middelen wordt nog versterkt door drie actuele omstandigheden, te weten:

- de noodzaak tot het invoeren van extra bezuinigingen waartoe de regering heeft besloten;
- de grote prioriteit, die binnen de hogeschool wordt toegekend aan de matiging van de massaliteit van het propaedeuse-onderwijs en
- de grote prioriteit die binnen de hogeschool wordt toegekend aan de opname van meer studenten dan in de meerjarenafpraak is overeengekomen.

Samenvatting

Samenvattend moet worden vastgesteld, dat de taakverzwaring, die de hogeschool in de meerjarenafpraak op zich heeft genomen tot dusver onvoldoende duidelijk naar binnen is vertaald in concrete maatregelen ter verhoging van het aantal op te nemen studenten.

Dit heeft geleid tot het ontstaan van spanningen binnen de hogeschool-gemeenschap, een sluipende verlaging van de onderzoekcapaciteit en van de kwaliteit van het onderwijs en een onevenwichtige verdeling van de taakverzwaring over de verschillende personeelsleden en vakgroepen.

Om dit proces te stuiten zal de verwerving van middelen ook buiten de eerste geldstroom moeten worden geoptimaliseerd.

De relatieve verzwakking van het onderzoek moet worden tegengegaan door optimalisering van het aandeel dat de hogeschool verwerft uit de tweede en derde geldstroom en door versterking van de samenwerking met de instituten voor landbouwkundig onderzoek. De inspanning van de hogeschool voor de ontwikkelingssamenwerking zal uit de beperkingen van de nullijn moeten worden bevrijd.

De bestuursorganen zullen de interne doelmatigheid moeten verhogen. Zij zullen de ontwikkelingen binnen de hogeschool moeten ombuigen in de richting van de meerjarenafspraak. Dit betekent vergroting van de onderzoeksinspanning en afremming van de aan overige taken bestede tijd ten gunste van de externe democratisering.

De bestuursorganen zullen voorts bewust een geheel van onderwijskundige maatregelen moeten treffen om de overeengekomen jaarlijkse verhoging van het aantal studenten per wetenschappelijke personeelsplaats te verwezenlijken.

Dames en Heren,

Aan de omstandigheid, dat het vandaag begonnen studiejaar voor de Landbouwhogeschool het 63ste is, mag geen symbolische betekenis worden toegekend. De VUT-regeling is gelukkig niet van toepassing op de hogeschool.

Wij moeten aan de slag. Er is veel te doen.

Bij de opsomming van voor wetenschappelijke instellingen kwaliteitbepalende indicatoren is één punt ongenoemd gebleven, dat van doorslaggevende betekenis kan zijn.

Ik bedoel het saamhorigheidsgevoel, de cohesie tussen de leden van de hogeschoolgemeenschap.

Dat is altijd een sterk punt geweest van de hogeschool. We weten, wat we aan elkaar hebben, en we weten die cohesie naar waarde te schatten. Juist daardoor zijn velen in maart geschokt door de bezetting.

Het is opvallend dat van de drie boeken uit de Nederlandse literatuur over het thema van de onrust in de universitaire wereld die zich sinds mei 1968 heeft voorgedaan er twee in het buitenland spelen. Ik hoop niet dat daaruit moet worden afgeleid, dat wij in Nederland ervaringen in dit opzicht relatief slecht verwerken. Ik hoop het niet en terugziend op wat na de bezetting van maart is gebeurd, geloof ik het ook niet. Ik houd het er voor, dat ook in de warme atmosfeer van een gezin met hechte interne relaties wel eens een onweer nodig kan zijn om de lucht op te klaren.

Wageningse recepties hebben van oudsher een zekere vermaardheid. Ik denk dat dat samenhangt met onze hoge cohesie.

Namens het college van bestuur nodig ik u uit voor de ontvangst, die thans een aanvang neemt. In de toekomst zal de hogeschool waarschijnlijk landbouwuniversiteit gaan heten. Voor het pas begonnen studiejaar geldt: Er is en er blijft maar één Landbouwhogeschool!